

ÚVOD DO SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ

Tento učební materiál vznikl v rámci projektu Inovace studijního programu Pastorační a sociální práce ETF UK (CZ.2.17/3.1.00/33279) spolufinancovaného z prostředků Evropského sociálního fondu, státního rozpočtu České republiky a rozpočtu hlavního města Prahy.

Evropský sociální fond – Operační program Praha Adaptability
Praha & EU: Investujeme do vaší budoucnosti

OBECNÝ CÍL SOCIÁLNÍ POLITIKY A JEHO NAPLŇOVÁNÍ

- Hlavním úkolem je čelit sociálním a ekonomickým ohrožením, s nimiž lidé v průběhu svého života se setkávají a dále vytvářet příznivé podmínky pro rozvoj jednotlivců a sociálních skupin (in Tomeš, 2001)
- při formulaci a tvorbě cílů hrají důležitou roli **dva procesy:**
- **znalost a hodnocení reality systému**
- **krystalizace a harmonizace představ příslušných subjektů o užitečnosti a prospěšnosti systému budoucnosti**
 - celý proces tvorby formulace naplňování cílů je značně konfliktní, to vyplývá z různých názorů, postojů mezi jednotlivými subjekty a objekty, subjekty a objekty navzájem.
 - konflikt plyne zpravidla také z rozdílů mezi cíly a prostředky, které jsou v době rozhodování dány k dispozici
 - v demokratické společnosti soupeří sociální subjekty o prosazení svých zájmů

1. POJEM SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ

(IN TOMEŠ, 2001)

- Historickými předchůdci pojmu sociální zabezpečení byly pojmy **chudinská péče** a **sociální správa** (angl. social administration). Svobodná města na sebe nejprve převzala péči o chudé regulací žebrání a později organizováním institucionální péče (azylů). Postupně pak tuto péči na sebe převzal stát a tak vznikaly systémy pomoci chudým, které se pozvolna vyvinuly v soudobé systémy sociální pomoci.
- *Pojmem chudinská péče se rozuměla soustava státních i obecních opatření na pomoc chudým, kterými stát navázal na církevní filantropickou charitu v době, kdy se feudalismus hroutil a chudých velmi rychle přibývalo.*

OBJEKT SOCIÁLNÍ POLITIKY

- Objektem SP rozumíme všechny obyvatele dané země; jsou to ti, kterým jsou opatření sociální politiky určena, na něž jsou orientována, ke kterým jsou směřována
- objekty sociální politiky jsou podle potřebnosti a povahy jednotlivých opatření různě strukturovány (např. z hlediska věku, pohlaví, vzdělání, příjmu, politické aktivity apod.)
- **Formální** (např. odbory) – formálně vytvořené a organizované, kde existují normy, za jejich porušení hrozí sankce
- **Neformální** (např. obyvatelé jednoho domu) - skupiny lidí, kteří mají stejný zájem, ale nevytvořili žádné formální skupiny k jejich uplatňování

SUBJEKT SOCIÁLNÍ POLITIKY

- Stát
- Kraje
- Obce
- Neziskové organizace
- Mezinárodní organizace

POJMY SOCIÁLNÍ SPRÁVA A SOCIÁLNÍ BEZPEČNOST

- *Pojmem sociální správa se rozuměla soustava státní administrativy neboli institucí, které poskytovaly chudinskou péči.*
- Nejprve byl pojem sociální spojen s pojmem **bezpečnost** (poprvé použito v první pol. 19. století v Mexiku pro cíle místní sociální politiky – tento pojem však v sobě skrýval to, co bychom dnes použili pojmu záchranná sociální síť). Tento pojem „**bezpečnost**“ se stále používá v anglicky, francouzsky, německy a španělsky mluvících zemích (např. social security).

SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ

- **Sociální zabezpečení** je pojem pravděpodobně převzatý z ruštiny. S tímto pojmem se poprvé setkáváme v roce 1919 v programu Všesvazové komunistické strany, kdy označoval systém sociálních dávek pro všechny zaměstnance, který však nebyl realizován pro nedostatek prostředků v době občanské války.
- Obsah tohoto pojmu je dostatečně znám, ale jeho definice je obtížná. U nás se tento pojem rozšířil v souvislosti s reformami národního pojištění v letech 1954 až 1964. **V roce 1964 tak byl označen zákon, který upravoval důchodové zabezpečení a sociální péči.**

ROZDÍL MEZI POJMY

○ rozdíl:

- ***zabezpečení je činnost směřující k určitému stavu***
- ***bezpečnost je tento stav***

HLAVNÍ CÍL A PŘEDMĚT SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ

- Cílem stávajícího systému sociálního zabezpečení je regulace odpovědnosti občana za svou budoucnost (např. povinně pojistné systémy) a stanovení míry a forem solidarity mezi občany (povinný či dobrovolný transfer prostředků skrze daňovou soustavu nebo sponzorováním).
- Stručně zmíníme sociální práva občanů, která jsou předmětem sociálního zabezpečení v sociálně-právní státě.

SOCIÁLNÍ PRÁVA

- základním sociálním právem je **právo na práci**, což v demokratickém systému znamená zvolit si svobodně zaměstnání za uspokojivých pracovních podmínek a za přiměřenou odměnu, nebo právo na peněžitou podporu v nezaměstnanosti, která by zajistila přiměřenou a lidsky důstojnou životní úroveň.
- **právo na uspokojivé pracovní podmínky** – Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech člověka v souladu se Všeobecnou deklarací lidských práv uznává právo na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky, zejména však právo na:
 - odměnu,
 - bezpečné a zdravotně nezávadné pracovní podmínky,
 - stejnou příležitost pro všechny dosáhnout v zaměstnání povýšení, přičemž nelze uplatňovat jiná kritéria než délku zaměstnání a schopnosti,
 - odpočinek, zotavení a rozumné vymezení pracovních hodin a pravidelnou dovolenou.

SOCIÁLNÍ PRÁVA

- **právo na životní úroveň** – stát má plně respektovat základní práva každého občana na osvobození od hladu, proto vlády do svých programů vkládají opatření nutná ke zlepšení způsobu výroby, uchování a distribuce potravin tak, aby se dosáhlo nejúčinnějšího rozvoje a využití předních zdrojů a k zajištění spravedlivé distribuce světových zásob potravin. K tomu má stát zaručit minimální mzdu (od 1.1.2007 činí 8000,- Kč, což je cca 48,10,-/hod.). Základní determinantou životní úrovně je zdraví (k tomu má stát přijímat preventivní opatření v oblasti předcházení epidemií a nemocí z povolání, snížení kojenecké úmrtnosti, vytvoření podmínek, které by všem občanům v případě nemoci zajistily lékařskou pomoc apod.)

SOCIÁLNÍ PRÁVA

- **právo na rodinu** – stát má podle závazků vyplývajících z Mezinárodního paktu o ekonomických, sociálních a kulturních právech občana (čl. 8) zajistit:
 - nejširší možnou ochranu a pomoc rodině, která je přirozenou a základní jednotkou společnosti, zvláště k jejímu založení, a po dobu, kdy odpovídá za péči a výchovu nezletilých dětí,
 - zvláštní ochranu matkám v průběhu přiměřeného období před a po narození dítěte, včetně placené dovolené (resp. s požitky sociálního zabezpečení),
 - zvláštní opatření pro ochranu a pomoc všem dětem a mládeži proti vykořisťování, předčasnému zaměstnávání, ohrožení mravnosti a zdraví (podrobnosti v Úmluvě o právech dítěte).
- Jak se tato práva realizují v rámci sociálního zabezpečení?
 - peněžitá pomoc v mateřství (28 týdnů) – dávka nemocenského pojištění,
 - podpora při ošetřování člena rodiny (9 kalendářních dnů),
 - sociální dávky pro rodiny,
 - dávky pro pozůstalé.

SOCIÁLNÍ PRÁVA

- **právo na sociální zabezpečení** – *stát je povinen realizovat toto právo tak, aby ekonomická, sociální a kulturní práva zajistila důstojnost a svobodný rozvoj osobnosti člověka.* Toto právo je podrobně rozvedeno v **úmluvách Mezinárodní organizace práce**, které ČR ratifikovala. **Základními úmluvami jsou č. 102 o sociálním zabezpečení (1952) a č. 118 o rovnosti zacházení (1962).** Pro jednotlivá odvětví sociálního zabezpečení byly vypracovány zvláštní úmluvy (zdravotní péče a nemocenské pojištění, starobní, invalidní a pozůstalostní pojištění, úrazové odškodnění a pojištění, pojištění v nezaměstnanosti, mateřské a rodinné dávky).
- **právo na svobodu sdružování** – podle úmluv ILO, které ČR ratifikovala, má každý občan právo se sdružovat na obranu svých zájmů (např. v odborových svazech). Např. v jiných státech v rámci kolektivního vyjednávání vznikají systémy doplňkového penzijního pojištění (připojištění).

SOCIÁLNÍ UDÁLOST

- Je to taková sociální událost, která je nezávislá ne vůli subjektu, s níž je spojován vznik, změna nebo zánik práv a povinností v oblasti sociálního zabezpečení. Jejím charakteristickým znakem je tíživá situace jednotlivce spojená s nepříznivým ekonomickým dopadem a veřejný zájem na poskytnutí pomoci.

OBSAH SOCIÁLNÍHO POJIŠTĚNÍ

- Podle mezinárodních dokumentů (úmluvy, charty, pakty, doporučení) sociální zabezpečení poskytuje pomoc lidem v případě:
 - nemoci,
 - nezaměstnanosti,
 - zdravotního znevýhodnění a invalidity,
 - pracovního úrazu a nemoci z povolání,
 - stáří,
 - mateřství,
 - rodičovství a
 - úmrtí živitele.

SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ SE REALIZUJE TĚMITO NÁSTROJI:

- **sociální pojištění** (podle mezinárodní klasifikace se dělí na 9 základních systémů podle pořadí vzniku v Evropě – úrazové, nemocenské, zdravotní, v mateřství, ve stáří, invalidity, pozůstalých, v nezaměstnanosti, rodinné přídavky),
- **sociální „zaopatření“ či podpora,**
- **sociální pomoc,**
- **sociální služby.**

PRÁVO SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ

- Samostatná oblast práva.
- Je tvořena právními předpisy upravujícími hmotné zabezpečení a služby zabezpečované, regulované nebo poskytované státem občanům, kteří v důsledku sociální události nemohou být výdělečně činní a jejichž sociální práva zaručená ústavou jsou ohrožena.
- Upravuje soukromoprávní i veřejnoprávní vztahy vznikající v souvislosti se zajišťováním těchto práv, pokud v souvislosti s tím stát něco poskytuje, a také povinnost občanů zabezpečit se pro budoucnost a způsoby přerozdělování mezi lidmi pro krytí jejich státem uznaných sociálních potřeb.

SOCIÁLNÍ POJIŠTĚNÍ

- řeší situace, na které se lze dopředu připravit (nemoc, těhotenství)
- označuje institucionalizovaný systém, kterým se občan sám svou činností povinně zajišťuje pro případ budoucí pojistné události
- doplňkem mohou být i sociální fondy (dobrovolná/povinná povaha) jimiž se doplňuje povinné s. pojištění, tzv. doplňkový systém = připojištění
- spravuje veřejnoprávní instituce (stát)
- fondy mohou spravovat soukromoprávní i veřejnoprávní instituce
- je založeno na solidaritě

(STÁTNI) SOCIÁLNÍ PODPORA

- tento pojem vznikl až v roce 1995 pro označení zaopatřovacích dávek poskytovaným určitým skupinám osob, zákon uvádí, že dávky jsou určeny všem, především pro rodiny s dětmi
- tímto nástrojem jsou kryty sociální události, na které se nelze předem připravit
- je založena na principu solidarity, a to mezi rodinami (bezdětnými/s dětmi, nízko příjmovými/vysoko příjmovými)
- jsou zde poskytovány dávky, které doplňují příjem občana a poskytují se na základě právních podmínek
- garantem je stát a je financován z veřejných daní

SOCIÁLNÍ POMOC

- pomáhá lidem, kteří nejsou účastníky sociálního pojištění, nelze jim pomoci v rámci státní podpory nebo jen velmi omezeně
- tento pojem nahradil dříve používaný pojem „chudinská podpora/péče“
- před rokem 1989 se používal pojem „sociální péče“ – vyznačoval se pasivitou a nemotivoval řešit situaci vlastními silami
- stát pomáhá těm, kdo to prokazatelně potřebují; občané jsou ve stavu nouze, stát uspokojuje jejich základní životní potřeby v nezbytném či přiměřeném rozsahu

SOCIÁLNÍ SLUŽBA

- *je používána v těchto souvislostech:*
- jako druh sociální péče poskytované konáním státní instituce ve prospěch jiné osoby
- šířeji jako činnosti ve prospěch občanů poskytované soukromoprávní či veřejnoprávní institucí přímo
- jako sociální práce ve prospěch lidí v sociální nouzi
- může být poskytována bezúplatně nebo za úplatu
- **poradenství, prevence, péče**

